

Mieczysław Ptaśnik

Muzeum okręgowe - instytutem wiedzy o regionie

Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego 2, 57-68

1964

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MIECZYŚLAW PTAŚNIK

MUZEUM OKRĘGOWE — INSTYTUTEM WIEDZY O REGIONIE

Utworzenie sieci muzeów okręgowych w Polsce było posunięciem organizacyjnym, które stworzyło podstawy wszechstronnego rozwoju tych placówek.

Głównym celem, który przyświecał takiej koncepcji organizacyjnej, było zapewnienie poprzez muzea okręgowe, pomyślane jako placówki wielodziałowe, opieki merytorycznej (a w okresie centralizacji także administracyjnej) muzeom regionalnym położonym na terenie danego okręgu. Do zadań muzeów okręgowych miała należeć również troska o prawidłowy rozwój sieci muzeów regionalnych oraz prowadzenie prac naukowych w pewnym ograniczonym zakresie. Jakkolwiek muzea narodowe *de facto* były również muzeami okręgowymi, to obszar ich działania miał obejmować szereg województw, przy czym muzea narodowe — w myśl tej koncepcji — miały sprawować pewnego rodzaju opiekę naukową nad muzeami okręgowymi i prowadzić większość prac naukowych. Podobne zadania wyznaczono muzeom specjalistycznym (zwłaszcza centralnym). Stan ten trwał do chwili decentralizacji, tj. do r. 1958, a system organizacyjny, z mniejszym lub większym powodzeniem, spełniał swoją rolę.

Patrząc z perspektywy dwudziestolecia rozwoju muzealnictwa w Polsce Ludowej, trzeba stwierdzić, że system ten w dużej mierze hamował rozwój muzeów okręgowych, czyniąc z nich często oddziały muzeów narodowych. Znajdowało to przede wszystkim odbicie w pracach naukowych prowadzonych przez muzea okręgowe, które były stosunkowo nikłe. Decentralizacja życia kulturalnego spowodowała, że muzea okręgowe otrzymały odpowiednie warunki dla dalszego rozwoju, rozszerzając zarówno działalność upowszechnieniową, jak i naukową.

Zadaniem niniejszego artykułu jest pokazanie osiągnięć naukowych muzeów okręgowych i ich roli, jaką spełniają wśród naszych placówek naukowo-badawczych.

Nikt już dziś nie kwestionuje naukowego charakteru wielkich muzeów centralnych, narodowych i specjalistycznych, które wprawdzie nie pod względem formalnym, ale faktycznie są instytutami prowadzącymi badania naukowe obok podstawowych prac muzealnych (gromadzenie, zabezpiecza-

nie, opracowywanie, udostępnianie zbiorów) i intensywnej działalności oświatowej.

Świadczy o tym ranga, jaką placówki te posiadają w życiu kulturalnym i naukowym naszego kraju, różnorodne publikacje, badania terenowe, naukowe opracowywanie zbiorów oraz wysoko kwalifikowana kadra zatrudniona w tych instytucjach.

Niestety pozycja innych muzeów, przede wszystkim regionalnych, a także okręgowych — nie jest tak ustalona, a ich naukowa funkcja nie jest w pełni doceniana.

Przy całym oddaniu sprawom, związanym z gromadzeniem zbiorów i upowszechnianiem kultury — na co kładziemy i zawsze kłaść będziemy nacisk — należy podkreślać naukowe osiągnięcia i zadania muzeów, ilustrując je konkretnymi faktami prac naukowych. Trzeba pamiętać, że w treści dość popularnego już dzisiaj hasła „Muzea — uniwersytetami kultury” zawarte są zadania nie tylko wyłącznie upowszechnieniowe — do czego czasem hasło to jest ograniczane, a tym samym wypaczane — ale również zadania naukowe. Upowszechnienie nauki, kultury i sztuki przez muzea jest odpowiednikiem — przez porównanie — prac dydaktycznych prowadzonych przez uniwersytety; działalność naukowa odpowiada — według intencji tego hasła — pracom naukowym prowadzonym przez katedry czy zakłady uniwersyteckie. Można twierdzić, że w powyższym sformułowaniu jest przesada, ale nie sposób zaprzeczyć — jeżeli wnikliwie oceni się sens i istotę prac prowadzonych przez muzea — że elementy tych zadań „uniwersyteckich” zarysowują się tu w sposób wyraźny, w większym lub mniejszym stopniu, w zależności od kadry, środków, organizacji pracy i warunków działania.

Możemy przyjąć, że pewna ilość muzeów nie prowadzi prac naukowych, ale czy to zwalnia nas od obowiązku dążenia do uzupełnienia tej luki w ich działalności? Na pewno nie. Tak samo „unaukowienie” muzeów jest nie tylko wynikiem naszego świadomego działania, ale i obiektywnych warunków, które wpływają na podnoszenie poziomu kwalifikacji kadry pracowników okręgowych muzeów, jej aspiracji i obowiązków naukowych wobec regionu.

Sięgnijmy do ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach (Dz. U. Nr 10 z 21 II 1962 r.). Artykuł 45 tej ustawy zawiera definicję muzeum, według której jest ono „instytucją, która gromadzi, konserwuje i udostępnia dobra kultury w zakresie wiedzy, techniki i sztuki oraz okazy przyrody, prowadzi badania naukowe i działalność oświatową w zakresie ustalonym statutem, a także współdziała w upowszechnianiu nauki i sztuki z instytucjami, organizacjami i stowarzyszeniami o podobnych celach”.

Z powyższej definicji wynikają dwa istotne fakty:

1. Każde muzeum jest obowiązane do prowadzenia badań naukowych. Zakres tych badań może być szerszy lub węższy, zgodnie z potrzebami i warunkami, w granicach, jakie ustala statut danego muzeum. Ustawa dopuszcza zatem możliwość zwiększania lub ograniczania zadań muzeum w dziedzinie badań naukowych, ale kładzie nacisk na konieczność ich prowadzenia.

2. Brak jakiegokolwiek z elementów powyższej definicji w działalności instytucji przez nią określonej może, w świetle prawa, spowodować poddanie w wątpliwość, czy jest ona w pełni znaczenia tego słowa „muzeum”. Możemy wtedy mówić o punkcie muzealnym, salach wystawowych, składnicy muzealnej, ale nie o muzeum. Wynika z tego, że jeżeli dana instytucja speł-

nia wszystkie warunki podane w definicji, ale nie prowadzi prac naukowych, wówczas nie jest muzeum we współczesnym, zgodnym z ustawą pojęciu tego terminu. Jeżeli istnieje pojęcie i odpowiadająca mu instytucja, zwana „muzeum okręgowym”, to jest ona obowiązana do prowadzenia badań naukowych związanych z przeszłością i teraźniejszością „okręgu”. Zakres tych badań i ich główne kierunki określa statut. Mogą one być wycinkowe, ograniczone lub też bardzo rozległe — w zależności od potrzeb i możliwości ale muszą stanowić integralny składnik działalności muzeum.

Inny artykuł cytowanej ustawy (art. 46) mówi o obowiązku naukowego opracowywania zgromadzonych muzealiów i materiałów dokumentacyjnych. W muzeum okręgowym muzealia i materiały dokumentacyjne powinny być związane z dużym regionem, przy czym ich opracowanie powinno mieć miejsce w danym muzeum.

Ten sam artykuł ustawy wskazuje, że do zadań muzeów należy publikowanie wyników badań wykopalisk i ekspedycji naukowych. Mamy tutaj zatem stwierdzenie, że muzeum nie tylko prowadzi badania naukowe, ale ma prawo i obowiązek do ogłoszenia ich wyników w formie publikacji. Ustawa nie ogranicza tego prawa i obowiązku do jakiejś grupy muzeów. Stąd wniosek prosty, że przywilej ten i równocześnie zadanie — dotyczą muzeów okręgowych.

Czy muzea okręgowe podejmują już dziś w praktyce zadania naukowe, o których mówiliśmy powyżej, czy też są to jedynie założenia teoretyczne, które będą mogły być zrealizowane dopiero w przyszłości? Odpowiedź na to pytanie postaramy się dać w dalszym ciągu artykułu, ilustrując wybranymi przykładami, dając równocześnie pewną próbę uogólnienia. Zanim jednak to uczynimy, zwróćmy uwagę na jeszcze jeden moment związany z ustawą, bardzo istotny dla wszystkich typów muzeów, ale w szczególności dla muzeów okręgowych. Jest nim współdziałanie w upowszechnianiu nauki i sztuki z instytucjami, organizacjami i stowarzyszeniami o podobnych celach.

O wkładzie naszych muzeów do badań naukowych w wielu dziedzinach wiedzy oraz badań nad sztuką świadczą następujące fakty i cyfry dotyczące muzeów pionu resortu kultury i sztuki. Pracownicy muzeów w 1963 r. pracowali nad 981 tematami z zakresu archeologii, etnografii i historii oraz nad 275 tematami związanymi z historią sztuki. Wynika z tego, że na warsztacie muzealnych pracowników naukowych i naukowo-oświatowych było 1256 tematów opracowań naukowych podejmowanych indywidualnie i zespołowo. Ponadto prowadzono 1417 badań źródłowo-dokumentacyjnych. Zadania te były wykonywane przez kadrę ok. 1200 pomocniczych pracowników naukowych (asystentów, adiunktów, kustoszy) i 40 samodzielnych pracowników nauki. Należy przy tym podkreślić, że prace te stanowiły jedynie część czynności, do których obowiązani są pracownicy muzealni. Jak wiemy, zakres wykonywanych przez nich prac jest szeroki i bardzo różnorodny; są działaczami kultury prowadzącymi działalność upowszechnieniową, dokumentalistami, kolekcjonerami, inwentaryzatorami, magazynierami, administratorami itp. Konieczność łączenia różnorodnych funkcji w rękach jednej osoby występuje wyraźnie w muzeach okręgowych, które często dysponują stosunkowo nieliczną kadrą specjalistów.

Z zakresu historii sztuki prowadzono badania źródłowo-dokumentacyjne nad 61 tematami oraz prace nad 275 tematami opracowań naukowych, z czego 236 indywidualnych i 39 zespołowych.

MUZEJA OKRĘGOWE W 1963 ROKU

Nazwa muzeum	Prace źródłowo-dokument.					Opracow. naukowe				Wystawy		Odczyty		Seanse film.		Frekwencja w gmachu
	historia sztuki	archeologia	etnografia	historia		z inicjatywy muzeum	z inicjatywy innych	czasowe	objazdowe	oświatowe	liczba wygłoszeń	frekwencja	liczba seansów	frekwencja		
				naukowe	popularne											
Muz. w Toruniu	—	1	—	2	—	23	5	2	9	6	320	11 990	49	1 165	—	
Muz. Sztuki w Łodzi	—	—	—	—	—	5	—	2	1	10	151	8 399	318	14 251	39 290	
Muz. Świętokrzyskie w Kielcach	—	7	3	1	1	13	2	5	13	2	145	8 303	8	944	—	
Muz. w Lublinie	—	12	19	—	—	7	—	2	1	6	56	3 165	21	1 592	61 445	
Muz. w Białymstoku	1	3	5	—	—	8	4	7	3	1	10	511	—	—	39 032	
Muz. Mazurskie w Olsztynie	1	6	2	1	2	11	5	5	1	9	57	3 299	989	61 850	141 738	

Muz. Pomorskie w Gdańsku	5	—	45	—	7	5	6	8	6	403	23 527	329	21 064	73 708
Muz. w Koszalinie	—	2	3	—	3	—	13	1	3	68	4 300	—	—	15 797
Muz. Pomorza Zach. w Szczecinie	—	25	—	4	19	7	3	1	2	147	34 000	13	1 000	109 534
Muz. w Ziel. Górze	—	6	5	—	4	13	3	1	13	7	414	12	565	9 444
Muz. Śląskie we Wrocławiu	4	2	7	1	26	9	6	3	14	174	12 760	46	6 200	44 235
Muz. w Bołkowie	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	34 972
Muz. Śląska Opol. w Opolu	—	12	49	—	7	1	4	4	16	104	6 779	65	4 668	35 245
Muz. Górnośląskie w Katowicach	1	2	3	2	12	8	8	14	27	188	4 900	29	750	85 176
Muz. w Rzeszowie	—	11	31	—	26	9	7	1	25	105	5 161	3	120	24 573

W dziedzinie historii prowadzono badania źródłowo-dokumentacyjne nad 263 tematami.

W archeologii kontynuowano badania na 110 stanowiskach stacjonarnych oraz dokonano około 200 badań zwiadowczych. Prace wykopaliskowo-badawcze koncentrowały się w dużej mierze wokół problematyki wczesno-średniowiecznej i średniowiecznej (52); były to badania nad początkami miast i osadnictwem, związane z problematyką kształtowania się Państwa Polskiego i jego genezą. Należy tutaj podkreślić wkład muzeów okręgowych w badania związane z Millenniumem oraz organizowanie wielu wystaw i imprez w ramach obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego. Muzea i działy etnograficzne przeprowadziły 62 badania stacjonarne i 721 penetracyjnych. Były to badania monograficzne poszczególnych wsi, plastyki i architektury ludowej, folkloru regionu, przemian zachodzących na wsi itp. Interesujące jest porównanie osiągnięć muzeów okręgowych w dziedzinie podejmowania prac z osiągnięciami całego muzealnictwa. Pracownicy muzeów okręgowych podległych radom narodowym (15 placówek) prowadzili w 1963 r. prace przy 287 tematach źródłowo-dokumentacyjnych, z czego 12 tematów dotyczyło dziedziny historii sztuki, 89 archeologii, 172 etnografii oraz 14 historii. Jeżeli dodamy do tego 239 opracowań naukowych, z których 171 podjęto z inicjatywy muzeów, a 68 z inicjatywy innych instytucji — to otrzymamy obraz liczbowy wkładu muzeów okręgowych do prac naukowo-badawczych przeprowadzonych przez nasze muzea.

Wynika z tego, że 21% prac źródłowo-dokumentacyjnych oraz 19% opracowań naukowych podejmowanych przez nasze muzea wykonują pracownicy muzeów okręgowych. Osiągnięcia te świadczą o rozwoju działalności naukowej muzeów okręgowych.

Analiza cyfr zestawionych w tabeli oraz tematów poszczególnych opracowań nasuwa sporo wniosków, dotyczących należytego wykorzystania kadry, nasilenia badań w poszczególnych województwach, postulatów odnoszących się do kierunków prowadzonych badań oraz ich koordynacji. Zagadnienia te niewątpliwie będą musiały znaleźć się w centrum naszych zainteresowań.

Wiele prac podejmowanych przez wielodziałowe muzea okręgowe, a także przez muzea specjalistyczne i narodowe dotyczyło badań nad dziejami, kulturą i sztuką różnych regionów kraju. Można cytować dziesiątki i setki tematów. Wymieniamy jednak tylko przykładowo niektóre, jak np. badania kultury pomorskiej prowadzone w Gdańsku, badania nad początkami ośrodków nadmorskich w okresie kształtowania się państwowości polskiej prowadzone przez Muzeum Pomorza Zachodniego w Szczecinie czy badania nad przemianami wsi rzeszowskiej Muzeum Okręgowego w Rzeszowie. Na podkreślenie zasługuje nasilenie prac naukowo-badawczych prowadzonych również przez Muzeum Świętokrzyskie w Kielcach, Muzeum Śląskie we Wrocławiu oraz muzea w Białymstoku i Lublinie.

W tym obrazie prac naukowych, prowadzonych przez muzea polskie, nie mamy oczywiście pełnego odbicia działalności muzeów okręgowych. Pomimo pewnych braków w danych, dotyczących tej grupy muzeów, możemy stwierdzić z całą pewnością na podstawie publikowanych wyników działalności naukowej poszczególnych placówek, że ostatnie lata przyniosły bardzo poważne ożywienie na tym polu.

W 1963 roku ukazało się 117 wydawnictw muzealnych oraz 32 afisze. Zasluguje na podkreślenie fakt, że 84 publikacje wydały muzea podległe radom narodowym (przeważnie okręgowe). Pośród wydawnictw muzeów okręgowych jest 99 roczników, 32 katalogi, 6 przewodników, 6 informatorów, 2 monografie, 2 składanki, 2 komunikaty i 1 ulotka. Ponadto ukazało się 18 afiszów. Zwraca uwagę duża ilość katalogów i roczników, będących poważnymi publikacjami naukowymi, oraz stosunkowo niewielka ilość popularnych przewodników.

Warto podkreślić, że dorobek trzech wielkich muzeów narodowych w tym samym okresie wynosi zaledwie 40 pozycji, przy czym Muzeum Narodowe w Poznaniu posiada na swoim koncie zaledwie jedną pozycję wydawniczą.

Zjawisko powstawania nowych roczników muzealnych, względnie roczników towarzystw regionalnych współdziałających z muzeami, zasługuje na pełne uznanie. Przypominamy sobie, że jeszcze stosunkowo nie tak dawno wydawanie roczników muzealnych było przywilejem dużych muzeów centralnych, posiadających wieloletnie tradycje.

Nastąpił jednak na tym polu zdecydowany przełom. Muzea okręgowe, obejmujące swoim działaniem tereny poszczególnych województw, reprezentujące „wielki region”, przystąpiły do wydawania swoich własnych roczników. Ukazało się szereg tomów doskonałych „Materiałów Pomorza Zachodniego” pod redakcją dyrektora Muzeum w Szczecinie, W. Filipowiaka, które posiadają dużą wartość naukową, są odbiciem badań naukowych prowadzonych przez muzeum i naukowym organem zamieszczającym wiele cennych prac związanych z Pomorzem Zachodnim. Nie trzeba chyba wspominać o politycznym znaczeniu ukazywania się tego pełnowartościowego wydawnictwa. Olsztyn przystąpił do wydawania „Rocznika Olsztyńskiego”, we Wrocławiu ukazują się „Silesia Antiqua”.

Muzeum w Białymstoku przedstawia wyniki swojej działalności oraz badań ekspedycji jaćwieskiej w „Roczniku Białostockim”. Ukazał się pierwszy tom „Rocznika Lubelskiego”, a Kielce zaprezentowały nam również pierwszy tom udanego „Rocznika Muzeum Świętokrzyskiego”. Cieszą nas 4 zeszyty I tomu „Rocznika Muzeum w Toruniu” i zapowiedź wydania „Rocznika Muzeum w Rzeszowie”. Nie są to tylko chwilowe osiągnięcia, wyniki jakiegoś jednorazowego wysiłku, ale dowody aktywizacji naukowej poszczególnych środowisk, stanowiących centra „wielkiego regionu”, a równocześnie ośrodki administracyjne województw. Ukazywanie się tych roczników — to dowód naukowej prężności muzeów okręgowych, które zdolne są do przekazywania wyników swoich badań społeczeństwu w formie periodycznych wydawnictw.

Wymieniliśmy jedynie część roczników, pomijając wiele publikacji tego typu, wydawanych przez towarzystwa naukowe, których siedziby mieszczą się w miastach wojewódzkich. Wydawnictwa te zasilane są wynikami prac naukowych przez muzea i często wydawane w oparciu o te instytucje. Kooperacja, że użyjemy tego modnego określenia, pomiędzy muzeum a towarzystwem naukowym czy regionalnym daje bardzo dobre wyniki i obopólną korzyść.

Muzea okręgowe stanowią więc nie tylko instytucje krzewienia kultury, sztuki i wiedzy, ale stają się również ośrodkami naukowymi, prowadzącymi samodzielne badania, publikującymi ich wyniki, skupiającymi wokół siebie

działaczy i naukowców, zajmujących się danym regionem; stają się instytucjami wiedzy o regionie, uniwersytetami kultury. I to stanowi niewątpliwie ich przeszłość i kierunek rozwoju.

Możemy śmiało wysunąć następujące uogólnienie: dzisiejsze muzea okręgowe, które dawniej były niczym innym, jak muzeami regionalnymi, stały się w swojej większości muzeami — uniwersytetami wiedzy o „wielkim regionie”, który coraz bardziej utożsamia się pod względem zasięgu terytorialnego z granicami administracyjnymi województwa. Proces ten dokonał się w Polsce Ludowej w trzech etapach:

1. Lata 1945—50 — odbudowa muzealnictwa po okupacji i zniszczeniach wojennych oraz ustalenie podstawowej sieci i kierunków rozwoju muzealnictwa.

2. Lata 1950—57 — stworzenie sieci muzeów w oparciu o muzea okręgowe przy wyznaczeniu szczególnych zadań dla muzeów narodowych.

3. Lata od 1958—1964 — wzmocnienie muzeów okręgowych w warunkach decentralizacji. Utożsamienie granic okręgu muzealnego z granicami województwa. Przyspieszenie procesu tworzenia się „wielkich regionów”, zbliżonych do granic administracyjnych województw. Rozbudowa sieci muzeów regionalnych i ich rozwój na skutek stale postępującej decentralizacji.

Wskazaliśmy na trzy powyżej przytoczone etapy, które zresztą mogą być przedmiotem dyskusji, zarówno pod względem ich ram chronologicznych, jak i wypełniających je treści, po to, aby postawić tezę, że wchodzimy w nowy okres, który będzie sprzyjał nie tylko rozwojowi istniejących muzeów okręgowych, ale i muzeów regionalnych rozsianych na obszarze poszczególnych województw. Podstawą tego twierdzenia jest zasada decentralizacji w województwach oraz przypuszczenie, że będziemy mieli do czynienia z podobnymi zjawiskami w dziedzinie muzeów regionalnych, położonych w centrach powiatów oraz na szlakach turystycznych, jak te, które doprowadziły do tak poważnego rozwoju muzeów okręgowych. Bardzo poważną rolę odgrywać będą w tym procesie zarówno muzea okręgowe, jak i towarzystwa regionalne.

Należy pamiętać, że towarzystwa regionalne stanowią dziś w naszym kraju bardzo istotny czynnik życia społecznego i potencjał nie tylko dobrej woli, ale również i możliwości. Mamy w obecnej chwili prawie 300 towarzystw regionalnych i naukowych, z których 52, a więc 1/6, powstało przed 1945 rokiem.

Kilkadziesiąt z nich bardzo ściśle współpracuje z muzeami, inne w sposób dorywczy. Podkreślić również należy rolę PTTK, które rozwija najwyższą działalność w dziedzinie muzealnictwa.

Dążymy do tego, aby towarzystwa regionalne powiązać jak najbardziej z dniem dzisiejszym, z problematyką współczesną. Podobne cele stawiamy również przed muzeami. Dlatego też zarówno muzea, jak i towarzystwa winny w swoich planach badań naukowych uwzględnić nie tylko przeszłość, ale również współczesność. Należy starannie wyważać proporcje, nie zapominając, że tradycje historyczne ziemi czy miasta mają duże znaczenie w kształtowaniu się świadomości współczesnego społeczeństwa oraz dobrze zrozumianego patriotyzmu lokalnego. Współczesny regionalizm polega przecież na tym, aby widzieć miasto, wieś czy powiat w ścisłym powiązaniu z życiem społecznym, gospodarczym i kulturalnym całego kraju.

Przed rokiem odbyła się w Kielcach Krajowa Narada Towarzystw Regionalnych, której zadaniem m. in. było omówienie form współdziałania z muzeami. Na tej naradzie mówiono sporo o sprawach badań naukowych nad regionem, chociaż zasadniczym tematem były zagadnienia upowszechniania kultury. Świadczy to o żywym zainteresowaniu tą problematyką oraz o zrozumieniu niezwykle istotnej sprawy, że tak, jak nie można koncentrować się wyłącznie na współczesności bez sięgania do przeszłości, tradycji, historii regionu, tak nie można upowszechniać wiedzy o regionie bez równoczesnego prowadzenia badań i stałego jej pogłębiania.

Sądzę, że jest to dodatkowym elementem uzasadniającym tezę, iż muzea będą szły w kierunku rozszerzania działalności naukowej w ścisłej współpracy z towarzystwami regionalnymi. Już dziś możemy stwierdzić, że współczesne muzeum regionalne jest instytucją kulturalno-oświatową prowadzącą szeroką działalność na polu upowszechniania kultury przy równoczesnym podejmowaniu problematyki naukowej, związanej z regionem, jego przeszłością, etnografią, kulturą, aktualnymi problemami gospodarczymi, społecznymi, kulturalnymi. Muzea, położone w miejscowościach pozbawionych innych ośrodków naukowych, podejmują niejednokrotnie badania w ramach planów koordynowanych przez Polską Akademię Nauk oraz skupiają wokół siebie badaczy regionalnych. W okresie ostatnich 19 lat muzea okręgowe oparły swą działalność na planowej pracy, dzięki czemu systematycznie opracowują materiał zabytkowy, prowadzą dokumentację życia gospodarczego i kulturalnego z uwzględnieniem specyfiki danego regionu. Rosnąca frekwencja w muzeach świadczy, że ich rola społeczna stale wzrasta, że stają się one poważnymi ośrodkami życia kulturalnego i naukowego, co wiąże się zarówno z ogólnym rozwojem życia kulturalnego, jak i ze wzrostem ambicji poszczególnych regionów i intensywną działalnością samych muzeów.

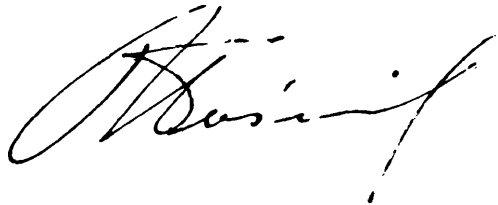
W związku z tworzeniem się nowych regionów, które w warunkach decentralizacji zbliżają się do granic powiatów, można liczyć się w przyszłości z oparciem sieci muzeów o ośrodki powiatowe oraz ośrodki masowej turystyki. Podstawowe zadanie w dziedzinie muzealnictwa regionalnego w latach najbliższych polega jednak nie na szerokim rozbudowywaniu sieci nowych placówek, ale na umacnianiu już istniejących poprzez zapewnienie im odpowiednich warunków działania i pełnej obsady personalnej, wzbogacenie zbiorów, unowocześnienie ekspozycji, modernizację obiektów stanowiących siedziby muzeów i rozwinięcie ich działalności naukowej. Dwudziestolecie Polski Ludowej przyniosło poważny rozwój naszych muzeów. Rozmieszczenie muzeów w Polsce Ludowej ukształtowało się w zasadzie zgodnie z wytycznymi konferencji muzealnych z lat 1946—1948, kiedy to — w oparciu o naukowe zasady — opracowywano program odbudowy zniszczonego przez okupanta muzealnictwa polskiego, jego sieć i strukturę.

Propozycje wysuwane wówczas jako wizja dalekiej przyszłości pokrywają się w zasadzie z obecnym stanem i rozmieszczeniem muzeów, ale w wielu wypadkach życie wprowadziło korekty do tych teoretycznych założeń.

Decydującą rolę odgrywał przy tym rozwój przemysłowienia kraju, tworzenie się nowych regionów gospodarczych, związane z tym zmiany demograficzne oraz decentralizacja, wyzwalająca lokalne ambicje kulturalne.

Muzea okręgowe, położone przeważnie w miastach wojewódzkich, stały się w okresie ostatnich lat poważnymi ośrodkami, prowadzącymi badania naukowe i upowszechniającymi wiedzę. Na podkreślenie zasługuje dynamika rozwojowa tych placówek, która wyraża się ilością podejmowanych zadań naukowo-badawczych, poważnych publikacji naukowych i popularno-naukowych z dziedziny historii sztuki, historii, etnografii, przyrody i archeologii.

Muzea okręgowe już dziś zajmują czołowe miejsce wśród instytucji kulturalnych i naukowych rozmieszczonych na obszarze województwa. O ich randze naukowej świadczy fakt, że zajmują one poczesne miejsce w „Informatorze Nauki Polskiej” obok innych poważnych instytucji naukowych. Największym jednak osiągnięciem muzeów, a zwłaszcza muzeów okręgowych, jest ich funkcja społeczna, nie tylko jako placówek upowszechniających naukę i sztukę, jako uniwersytetów kultury, ale również jako instytutów wiedzy o regionie.

ОБЛАСТНОЙ МУЗЕЙ — ИНСТИТУТ ЗНАНИЙ

Развитие музейного дела в Польше произошло в трёх этапах: 1. Период 1945—1950. Реконструкция музейного дела после военных разрушений. 2. Период 1951—1957. Расширение сети районных музеев, работающих с помощью областных музеев. Назначение особых заданий национальным музеям.

Период 1958—1964. Усиление компетенции областных музеев, работающих в условиях децентрализации. Развитие сети районных музеев.

В последнее время всё ярче определяется облик областных музеев в качестве учреждений занимающихся кроме накопления коллекций и популяризации культуры — научно-исследовательской работой. Одновременно закон от 21 февраля 1962 года о охране культурных ценностей и о музеях определяет научную деятельность в качестве неотделимого элемента музейной работы. Из этого следует, что отход от музейной работы низводит музей до разряда учреждения представляющего собой исключительно экспозиционные залы и склад экспонатов.

Исследовательскую работу музеев иллюстрируют следующие данные: в 1963 г. кадры 1200 подсобных и 40 самостоятельных научных работников работали над 1256 научными темами. Эта деятельность является осуществлением лозунга „Музеи — университеты культуры”, содержащего в себе равноценно просветительные и научные проявления музейной работы. Следует тоже подчеркнуть растущее содействие музеев с научными обществами на поприще связанной с районом научной проблематики.

Показателем результатов исследовательской работы являются всё более многочисленные музейные издания. В 1963 г. их было опубликовано 117, из чего 84 было издано музеями подчиняющимися народным советам. Среди этих изданий особым уровнем отличаются ежегодники — всё более многочисленные и всё лучше оформленные.

Общее развитие музейного дела проходит согласно с общенациональным развитием. Это равновесие является залогом дальнейшего успешного развития областных музеев в качестве первостепенных культурных и научных учреждений соответствующих воеводств.

DISTRICT MUSEUM — INSTITUTE OF KNOWLEDGE ABOUT A REGION

In museum directing in Poland there are three stages to be distinguished:

- 1) 1945—1950 Reconstruction of museums after devastation caused by the last war.
- 2) 1951—1957. Extension of the system of regional museums founding their activities upon district museums. Establishing of special tasks to be accomplished by national museums.
- 3) 1958—1964. Consolidation of the competence of district museums developing their activities in the conditions of decentralization. Extension of the system of regional museums.

Recently, district museums more and more become establishments which, apart from gathering collections and propagating culture, take up scientific work. At the same time the bill of March 21st, 1962 about protection of objects of culture and museums, determines activities in the field of science as inseparable element

of museum work. Consequently, giving up research work depreciates museums and causes them to be considered only as exhibition halls and storehouses of relics.

The following data will illustrate the share of the museums in research work: In 1963 a staff consisting of 1200 assistants and 40 independent scientists worked on 1256 theses. These activities developed according to the slogan that "museums should be universities of culture". This slogan comprises also civilizing and educational activities connected with museum directing. The more and more intense co-operation of scientific societies in research work connected with a region, is also to be stressed. The more and more numerous publications should be, among others, considered as results of the above research work. In 1963 there appeared 117 publications, wherein 84 were edited by museums subordinated to National Councils. Among publications special attention should be given to annals, nowadays increasing in number and more and more reaching a higher standard.

General development of museum directing follows the same principles as those ruling a nation-wide development. This balance constitutes a guaranty for further prosperous development of district museums which are chief cultural and scientific institutions of their provinces.